

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Müslüman Arnavutluk'un haftalık bülteni Muştu'nun yirmiüçüncü sayısı ile merhaba diyoruz.

İçinde bin aydan hayırlı Kadir Gecesi'ni barındıran bir Ramazan ayını daha idrak ettik. Umuyoruz ki, bu Ramazan'ın her günü hepimiz için arınma yolunda bir merhaleye dönüşmüş olsun.

15 – 20 yıldır ülkemizde bir adet peydahlandı: Tatil bayramı. İçtimai aklın ve vicdanın muhasebesinin yapılacağı günler, sahil kentlerinin otellerine müşteri pompalamanın, sorumluluk bilincinden kaçışın kapılarını aralamanın fırsatına dönüştürüldü. “Ramazan'ı olmayan insanların bayramı olmaz, tatili olur” mantalitesine dayansa da, bu girdap, maalesef, Müslüman zihinleri/kalpleri de sarmalar hale gelmiştir. Bilinsin: Bayram tatil değildir! Bayramda çalışmanın olmaması o günü tatil kılmaz. Bayram Ramazan'da tuttuğumuz ahdi bozmanın vesilesi ise hiç değildir. Ramazan bir hazırlık ise bayram ikmalin ilanıdır. Bayramı bir tatil vesilesi kılanlar Ramazan boyunca hangi tüfengün doldurduklarını bir kez daha düşünmelidirler.

Müslüman Arnavutluk, sizlere, bir ömre bedel gecenin bayramını ilahi lütuflarla geçirmeniz dileklerini iletir: Bayramınız mübarek olsun!

Yine Müslüman Arnavutluk sizlerden, mazlum ancak mağrur Filistin halkının, ateşten zincirlere bağlanmış Irak halkının, dilleri susturulmuş Afganistan halkının dularına iştirak etmenizi ister: “Allah'ım zalim bir kavme karşı bize yardım et. Bizi yalnız bırakma”

Sonuç da muttakilerindir...

Bültenimize bu Kur'anı Kerim'in Arnavutça meali ile başlıyoruz. Meal Bakara Suresinin 32 - 41. ayetlerini içeriyor.

Bu hafta Arnavutluk Müslümanlarının güncel durumunu konu alan bir yazı dizisine başlıyoruz: Varlık ve Yokluk Arasında Arnavutlar ve İslam. Olsi Jazexhi tarafından hazırlanan çalışmayı Gürkan Biçen tercüme etti.

Arnavutluk'ta Komünizm Sonrası Dinlerin Yayılması isimli çalışmamız beşinci bölümü ile devam ediyor.

Çameria bölümünde bu hafta “Çameria Ęshtë Tokë Shqiptare” isimli Arnavutça bir yazıyı sunuyoruz.

Bu hafta, New York Times gazetesinin 31 Aralık 1912 tarihli nüshasında yer alan ve Sırların Müslüman Arnavut ve Türk sivillere yönelik katliamlarını anlatan bir kupürü sunuyoruz.

Bültenimiz Şeyh Abdulmalik Hilmi'nin bir şiiri ve akabinde yer alan bir ebru çalışması ile son buluyor.

Hepinize hayırlar dilerken gerek bülten çalışmamıza ve gerekse www.muslumanarnavutluk.com sitesine yönelik müspet – menfi görüşlerinizi info@muslumanarnavutluk.com elektronik posta adresine gönderebileceğinizi hatırlatmak isteriz.

Selam ile...

32. (Engjëjt) Thanë: "Ti je i pa të meta, ne kemi dije tjetër përveç atë që na mësove Ti. Vërtetë, Ti je i gjithëdijshëmi, i urti!"

33. (Zoti) Tha: "O Adem, njoftoj ata (engjëjt) me emrat e atyre (sendeve)!" E kur u rrëfeu atyre për emrat e tyre, (Zoti) tha: "A nuk u kam thënë juve se Unë, më së miri e di fshehtësinë e qiejve e të tokës dhe më së miri e di atë, që ju e publikoni dhe atë që e mbani fshehtë."

34. E kur u thamë engjëjve: përluni (bini në sexhde) Ademit, ata menjëherë iu përlunë, me përjashtim të iblisit (djallit). Ai rrefuzoi dhe u mbajtë në të madh dhe u bë pabesimtar.

35. Ne i thamë: "O Adem, ti dhe bashkëshortja juaj banoni në Xhennet dhe hani lirisht nga frutat e tij kah të doni, po mos iu afroni asaj bime (peme) e të bëheni zulumqarë (të vetvetes suaj)."

36. Po djalli i bëri që ata të dy të mashtrohen në atë (pemë ose Xhennetin) dhe i nxori ata nga ajo (e mirë) që ishin në te, e Ne u thamë: "Zbritni (dilni), jeni armik i njëritjetrit, e ju deri në një kohë në tokë keni vendbanim dhe dëfrim".

37. E ademi prej Zotit të vet pranoi disa fjalë (lutje)38, prandaj Ai ia fali (gabimin), s'ka dyshim se Ai është Mëshiruesi, Pendimpranuesi.

38. Ne u thamë: "Dilni prej atyhit që të gjithë, e juve gjithqysh do t'u arrijë udhëzim prej Meje, e kush pranon udhëzimin Tim, për ata nuk ka as frikë as që do të brengosen".

39. E ata që mohuan dhe përgënjeshtruan argumentet tona, të tillët janë banues të zjarrit, ata do të jenë aty përgjithmonë.

40. O bijtë e israilit, kujtoni (jini mirnjohës për) të mirat e Mia, të cilat ua dhurova juve dhe zbatoni premtimin që më keni dhënë Mua. Unë zbatoi qatë që u premtova dhe të më keni frikë vetëm Mua.

41. Dhe besonie atë, që e shpalla (Kur'anin), e që vërteton atë e keni ja e mos u bëni mohues të parë të tij, dhe mos i ndërroni ajetet e Mia (Kur'anin) me një vlerë të paktë, por vetëm Mua të ma keni dronë.

Varlık ve Yokluk Arasında Arnavutlar ve İslam

Olsi Jazexhi

Haziran 2006 güncelleme
Tercüme; Gürkan Biçen

Arnavutlar: Avrupa'da bir Müslüman kavim

Balkanların Batı tarafına yerleşen ve yaklaşık 2500 yıl evvel Avrupa'da yaşayan eski İlliryalılar'ın soyundan geldiklerine inanılan Arnavutlar bu gün Avrupa'nın en büyük Müslüman kavmidir. Çok eski çağlarda pagan olan Arnavutlar Aziz Paul öğretisinin Romalılar arasına gelişiyile çoklukla Hıristiyanlığa döndüler. Yine de Arnavutların Hıristiyan kimliği Orta Çağ boyunca huzurlu ve kararlı bir halde değildi. Sık sık şiddet yoluyla din değiştirmelerden sonra, ki Bizanslılar onlarla ilgileniyordu, bir çok Arnavut, Kilise öğretilerine karşı olan, Bogomil mezhebini kabul etti. Bogomiller Hıristiyanlığın erken dönemlerindeki kilise öğretilerine karşı olan bir çok mezhepten biriydiler ve Balkanların dağlarında güvenli cennetler ve kendilerini Romanın ve Bizans'ın resmi sorgusundan korumak için koruyucular buldular. Bogomiller Tanrının zati hakkında İslami bakış açısına sahiptiler. Örnek olarak onlar İsa'ya Tanrının bir peygamberi olarak inandılar ve Ortodoks ve Katolik ikonlara tapmayı reddettiler ki bunlar putlar olarak kabul ediliyordu. Arnavut Bogomillere resmi kilise tarafından çok acımasız zulümler yapıldı ve bir çok olayda onlar kilise öğretilerine karşı olan Batı Avrupa'daki Albignesler ve Catharlar ile aynı kaderi paylaştılar. Doğu ve Batı Hıristiyan öğretilerindeki Bogomiller gibi büyük bölünmeler ve onların Arnavut bölgelerinde devam eden etki savaşları Arnavutların ulusal bir kilise geliştirmelerini veya Hıristiyanlıkla Orta Çağ boyunca güçlü bir ilişki kurmalarını engelledi. Bizans ve Latin efendilerinin sürekli dini ve politik baskılarına

tahammül etmiş olmaları onların Osmanlı'nın 15.yüzyıl Balkanlarındaki İslami Barışı'nı açık bir yürekle kabul eden Avrupalı ilk halk olmalarına imkan sağlamıştı.

Arnavutların Osmanlı İmparatorluğundaki günleri:
Namaz kılan Arnavutlar

Arnavutlar Güneydoğu Avrupa'da İslam'ı güçlü bir şekilde kabul eden ve Türklere, onların Asya, Afrika ve Avrupa'daki İslami İmparatorluklarını inşa etmede yardım eden ilk millettir. Arnavutlar Osmanlı ordularının esaslı kısmını oluşturuyordu ve Yeniçeri kolordularının büyük çoğunluğu onlardan oluşuyordu. Osmanlı İmparatorluğunun 19.yüzyıldaki modernizasyon çalışmalarına katkıda bulunan Şemsaddin Sami'den 2.Abdülhamit'in muhafızlarının çoğuna kadar bir çok kişi ve yine bir çok büyük vezir Arnavut idi. 17.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunu kaostan kurtaran meşhur vezir-i azam Köprülü ve Mısır valisi Mehmet Ali Paşa da birer Arnavut idi. İlk dönemlerden itibaren Arnavutların İslam İmparatorluğuna olan katkılarını izlemek mümkündür. Bu cümleden olmak üzere, Fatih Sultan Mehmet'in 15.yüzyılda İstanbul'u ve İtalyan limanlarını fethinde, burada adını anacağımız Gedik Ahmet Paşa ve Zaganos Paşa gibi kişiler ve bazı önemli kumandanlar Arnavutlardı.. Gedik Ahmet Paşa Arnavutların Skura boyundan/sülalesinden gelen bir kişiydi.

Zamanımızda Arnavutlar Balkanlarda üç ülkeye dağılmış halde yaşamaktadırlar; Arnavutluk, Kosova ve Makedonya. Onların ülkeleri Osmanlı

İmparatorluğunun 1913'teki 1.Balkan Harbinde Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan ve Karadağ tarafından oluşturulan Hıristiyan İttifak'a yenilmesinden sonra oluşturuldu. Kosova ve Makedonya Yugoslavya içinde birleştirilirken, Arnavutluk, Slavların Adriyatik'te daha fazla genişlemesine karşı bir "tampon devlet" olarak projelendiriliyordu.

Arnavutluk ve Etnik Arnavut Bölgesi

Osmanlı sonrası Arnavut Devleti kuruluşundan bu yana bir çok zor zaman geçirdi. O, iki dünya savaşına, komşularından gelen bir çok varoluşsal tehdide, etnik temizliğe, istilaya, sivil savaflara, kıtlığa ve anarşiye şahitlik etti.

Arnavutluk'un bugünkü nüfusu 3.500.000'dir. Onun temel etnik grubu Arnavutlardan oluşmaktadır. Yunanlılar, Ulahlar, Sırlar, Mısırlılar ve Bulgarlar ülkede yaşayan azınlıklardır. Arnavutluk'un 1957 nüfus sayımına göre, nüfusun %73'ü Müslüman (%60 Sünni, %13 Bektaşî), %14'ü Ortodoks ve %10'u Katolik'tir. Ülkenin toplam yüzölçümü 28.000 km²'dir. Başkent Tirana 17.yüzyılda bir Arnavut paşa tarafından

kurulmuştur ki bu ismin orijinalinin Tahran isminden geldiği söylenir.

ARNAVUTLAR VE İSLAM: OLMAK YA DA OLMAMAK

Osmanlı İmparatorluğunun düşüşünden sonra Arnavut tarihinde sonsuz sorgulamalar ve Haçlı Savaşları görülmektedir. Endülüs Müslümanlarının tarihi, 1913'ten sonra Balkanlarda yeniden yaratılmıştır. Onun modern tarihinin farklı zamanlarında Arnavut Müslümanlar zulümler ve etnik temizlikler sebebiyle acı çekmişlerdir. Burada belirtilmesi gereken en büyük zulüm 1913'te Osmanlı İmparatorluğunun çökmesiyle onun Müslüman unsurlarının yaşadığı etnik temizlik ve katliamdır ki bunlar Sırlar ve Yunanlılar tarafından yapılmıştır. Sonra, İkinci Dünya Savaşı Balkanlarda Arnavut Müslümanlara karşı yürütülen jenosit ve zulümlerin bir parçası olarak göze çarpmaktadır. 1945'te Kuzey Yunanistan'daki Çameria'lı Arnavut Müslümanlar etnik temizliğe tabi tutulmuş ve yurtlarından Arnavutluk ile Türkiye'ye sürülmüşlerdir. Camileri ve evleri yok edilen Arnavut Müslümanlar Papandreu hükümetine kadar Naziler ile işbirliği yapmakla suçlandılar. Aynı kader Yugoslavyalı Arnavutlarda da meydana gelmişti ki onlar yüzyılın kalan kısmını Yugoslav boyunduruğu altında yaşamışlardı.

Ama en korkunç zulüm senaryosu 1967’de, İkinci Dünya Savaşından sonra Arnavutluk’a Yugoslavya ve Sovyetler Birliği tarafından yerleştirilen komünist rejimin ülkedeki dini özgürlükleri yürürlükten kaldırması ve Arnavutluk’u ateist bir devlet olarak ilan etmesiyle geldi. 1991 yılına kadar süren korkunç komünist on yılları boyunca rejim tarafından birçok imam öldürüldü, hapsedildi ve sürüldü. Onların mescitleri yıkıldı ve dini kitaplar yasaklanarak yok edildi. Komünistlerin Arnavut Müslümanlara karşı katliamları - 1990 sonrası- Müslüman nesillerinin İslami geçmişleri hakkında bütüncül bir cehalete uyanmalarına yol açtı. Bu sebeple Arnavutluk’un 1967 öncesinin Müslüman çoğunluğu 1991 yılında İslami kimlikleri hakkında çok belirsiz fikirlere sahipti.

Bu resim Arnavutluk’un Ethem Bey Cami’sinin 30 yıl kapalı kaldıktan sonra açıldığı 1991 yılındadır.

Komünizm yılları boyunca Arnavutların İslam’dan uzaklaştırılma faaliyeti devletin temel faaliyeti olarak gelişti ve komünist rejim tarafından ideoloji ve propaganda ile desteklendi. Bu sebeple komünistler tarafından Arnavutluk’un İslami geçmişine yönelik tarihsel bir manipulasyona yönelindi. Komünist tarihçiler Arnavutluk tarihinin Osmanlı ve İslam Barışı bölümünü Pan-Hıristiyan ve Marksist terminoloji ile resmediyordu. Onlar Osmanlı Barışını; insan kasaplığının, cehaletin, geri kalmışlığın, işgalin, Asyalı boyunduruğunun, feodal sömürünün ve Avrupa medeniyetine karşı Türkler ve Arapların Avrupa’ya yönelen

barbarlıklarının macerası olarak gösterdiler. Arnavut resmi tarih yazımı Osmanlı Barışı’nın Balkanlarda başardığı her ne var ise reddetti veya bir çok olayda olduğu gibi öylece sessiz kalıp tanımadı. Resmi tarihçiler ve mit oluşturucular Osmanlı İmparatorluğunun Arnavutların tarihlerindeki gelişim ve kaynaşmadaki müspet rolünü sürekli ihmal ettiler ve düzenli olarak, Arnavut gençliğini İslami kökenleri ile korkutup sarstılar. Komünist rejim Arnavutların ve Arnavutluk’un Osmanlı İmparatorluğu dönemini sonradan “Arnavut Özgürlük Savaşçıları” ile onların “Osmanlı imparatorluk istilacıları” olarak isimlendirdikleri arasında geçen sürekli bir çatışma dönemi olarak resmetti.

Arnavut –Osmanlı Savaşlarını Enverist Rejim kahramanlık öyküleri olarak anlatmaktaydı

Arnavutların toplu olarak İslamlaşması “Arnavutların Hıristiyan kahramanları”na karşı Türk terörünün bir ürünü olarak tasvir edildi. İskender Bey, Pjeter Bogdani ve Millosh Kopili gibi bir çoğunun Arnavut kökenli olduğu kuşkulu isimler mit haline getirildi. Aynı zamanda Tepedelenli Ali Paşa veya Kuzey Arnavutluk’un Bushati paşaları gibi Balkanlardaki Arnavut tarihinde çok önemli figür oluşturan kişiler komünist rejim ve takipçileri tarafından Müslüman kahramanlar oldukları anlaşıldıktan sonra karanlığa ve itibardan düşürülmeye terk edildiler.

Arnavutluk'ta geçerli bir parada Pjeter Bogdani'nin modern tasviri

1990'dan sonra Doğu Avrupa'da demokrasinin gelişimiyle Arnavutluk'ta da dini özgürlükler yeniden oluşturuldu. Arnavutlara dini pratikleri için izin verilmeye başlandı. Bu, Müslümanlara, kaybettikleri kimliklerini yeniden oluşturabilecekleri kanaatini verdi. 1991'de kurulan yeni demokratik rejim, Arnavutluk Müslümanlarına, onların İslami miraslarını yeni bir anlayışla başlatmaları için bazı fırsatlar sundu. Bu dönemde Arnavutluk, İslam Konferansı Örgütüne üye oldu. Bir Arap – Arnavut Bankası Tiran'da kuruldu ve ülkede 20'ye yakın Arap İslami organizasyon şubelerini açtı. Bunlarla birlikte bazı Türk, İranlı, İngiliz, Amerikan ve diğer Müslüman sivil toplum kuruluşları da geldiler. Bu kısa ömürlü organizasyonlar 1991'den 1996'ya kadar İslami eğitim ve cami inşası ile meşgul oldular. Onların eksiklikleri ayrı tutulursa, onlar Müslüman literatürün güzel örneklerini bastılar ve dağıttılar ve yine ülkede düzinelerce cami inşa ettiler.

Araplar tarafından inşa edilen Durrës Cami

Bununla birlikte cami yapım işi yasaklı dinlerini yeniden keşfetmesi için ülkenin arzusunu elde etmeyi başaramadı. 1967'ye kadar Arnavutluk'ta 1666 mescit varken, şimdi, komünist rejimin yıkımından sonra, Amerika'daki bazı fundamentalist Hıristiyan organizasyonların ülkenin 3000'den fazla camiyeye sahip olduğunu iddia etmelerine rağmen, Arnavutlar tüm ülkede ancak 500 civarında mescidi yeniden inşa etmeyi başardılar. Bu gün ülke 500 mescit/cami ve 350 kadar imama sahiptir. Bu, her 10.000 kişiye bir imam ve her 7.000 kişiye bir mescit/cami düştüğü anlamına gelmektedir. 1967 öncesi durum ile Hıristiyan misyonerlerin bu günkü çalışmaları kıyaslandığında mescitlerin durumunun menfi halde olduğu görülmektedir. Böylelikle, bu gün Arnavutluk'un başkenti Tiran'da yaklaşık 8 cami işler haldeyken şehirde milyon dolarlık bütçelerle çalışan 155'ten fazla Hıristiyan kilisesi veya misyonu vardır. Onlar, 1950'den bu yana camisi olmayan bir çok Müslüman köyü dahil, başkentini her bölgesine kiliseler inşa ettiler.

Memaliaj bir Müslüman kasabanın nasıl Hıristiyanlaştırıldığına dair en iyi örnektir. Kasaba bir camiye sahip değilken Yunanistan tarafından yapılan bir kilisesi vardır

ÇAMERIA GÜNLERI YAKLAŞIYOR 27 Haziran Çameria Soykırım Günü

ÇAMERIA EŞTË TOKË SHQIPTARE

Çamët janë një popullsi vitale me kohezionin e tyre historik dhe shpirtëror, edhe, sido që të bëhet, nga politika e shtetit ballkano-grek, çamët kurrë nuk do të gjunjëzohen, sepse kombi shqiptar nuk është gjunjëzuar kurrë. Edhe çamët që i përkasin besimit ortodoks që jetojnë në Greqi, përball represionit shtetëror, brenda në familjet e tyre flasin gjuhën shqipe edhe nuk kanë për ta harruar kurrë gjuhën e tyre amtare.. Sepse aq sa mund të mbaroj uji i detit, po aq mund të shuhet gjuha jonë shqipe. Çdo gjë që mund të bëjë sot politika ballkano-greke, kundra këtyre zhvillimeve, do të ngelet një tentativë mjerane.

Qëndrimi i politikës shqiptare ndaj çështjes çame mbetet i paqartë. Kur filozofia nuk përputhet me përfundimet historike edhe me realitetin, atëherë teorikisht qëndrimi politik në mbështetje të saj ka vlerat e demagogjisë. Ky fenomen politik dhe tipik shqiptar, sot ndikon fuqishëm në programet partiake e qeverisë së Republikës së Shqipërisë, duke krijuar kushte të favorshme, që kjo politikë shpesh të ndodhet në udhëkryq dhe e pazonja të mbrojtë interesat shqiptarëve.

Edhe konkretisht, në lidhje me zgjidhjen e problemit të Çamërisë, roli kryesor i takon Republikës së Shqipërisë. Duke analizuar qëndrimet politike të subjekteve politike që kanë drejtuar Republikën e Shqipërisë në këto 15-vjet, lehtësisht konstatohet kontradikta e brendshme, e shprehur në vendimmarrjen e gabuar në interes të çështjes së Çamërisë.

Pika më e prekshme e këtyre marrëdhënieve mbetet; miratimi nga pala greke i akteve juridike për shfuqizimin e "Ligjit të luftës" me Nr.2636 të vitit 1940,

edhe nga ngrirja e Ligjit Nr.2664 datë 03 dhjetor 1998 "Mbi Kadastrën Kombëtare dhe rregulla të tjera", i cili në brendinë e tij përmban akte nënligjore për çregjistrimin e pronave të nënshtetasve grek me kombësi shqiptare të krahinës së Çamërisë dhe të shqiptarëve të tjerë në të gjithë Greqinë. Kjo situatë e ndier politike e ka të nevojshme parashtrimin e problemit, çam në zgjidhje e tij afatgjatë dhe në rrugë demokratike.

Në strategjinë politike të shtetit shqiptar është e nevojshme realizohet akti fillestar i rivlerësimit të Aktit të Imponimit të "shtetësisë shqiptare" refugjatët çamë të vitit 1953, duke hapur rrugën e ligjshme të ndërhyrjes së politikës shqiptare pranë autoriteteve ballkano-greke dhe atyre ndërkombëtare, mbi rivendosjen e të drejtave të mohuara të popullsisë shqiptare të krahinës së Çamërisë.

Shurdhëria politike e institucioneve shqiptare dhe pavendosmëria e tyre, vlen të analizohet thellë në sfondin e mosvlerësimeve që i janë bërë sistematikisht, interesave kombëtare të popullit shqiptar.

Çameria'da bir Arnavut (Arvenit) köyü

Është e turpshme, për politikën shqiptare që çështjen e popullsisë shqiptare të Çamërisë ta kufizojë, vetëm në zgjidhjen e çështjes së pronave, sepse çështja e pronave është e një trajtimit të veçantë, sepse nga të dhëna aktuale, shteti ballkano-grek, pronat e shqiptarëve të krahinës së

Çamërisë i ka dhënë me qera, por me qera, në zbatimin e përqindjeve nga ata persona që i kanë marrë, ku shumica e tyre nuk janë qytetar autokton.

Qeraja me kuptimin e dhënies së përqindjes është sepse në shumicën e rasteve qiraxhinj kanë marre me qera edhe shtëpinë edhe pronën, e shqiptarëve, prandaj shteti shqiptar po të flas me shtetin ballkano-grek vetëm për pronat, që në fillim, duhet shumë bojë edhe shumë flet, sepse është shumë e zorshme të gjenden në "Eladhë", kaq shumë letra dhe bojë për të bërë këto "llogari".

Por, që, nga politikanët e Tiranës Zyrtare duhet të kërkohet zgjidhje në bazë të ligjeve ndërkombëtare, edhe të shtrohet çështja, si çështje kombëtare shqiptare, sepse po u ngrit vetëm prona, si pronë ne e dimë që duhet një qëndrim qytetar, sepse ne e dimë ekonomin greke, e cila e ka fuqinë e "saltës me uli", janë të ditura edhe mashtrimet greke në Komunitetin Evropian, ku grekët, japin, shpesh, vetëm bilance mashtrimi.

Shqiptarët autokton që banojnë në krahinën e Çamërisë, së bashku me qytetarë grek, si psh anëtarët nga familjet Kacimanis, Janaqis, Kaqitis, Papatis edhe shumë tjerë, e kanë shprehur edhe vazhdojnë ta shprehin, që, politika greke nuk duhet të bjerë në nivelin e politikës së Millosheviçit, sepse çdo fillim e ka edhe një fund. Por një të vërtetë politika ballkano-greke duhet ta dijë, kurse populli grek e ka ditur dhe e dij, që fati i shqiptarëve në rajonin e ballkanit nuk vendoset as në Athinë dhe as në Beograd.

Ka pasur qëndrime dhe reagime nga bota demokratike si psh: në seancën dëgjimore në Komitetin Amerikan të Helisinkit, në lidhje me të drejtat e njeriut në Greqi, është folur edhe për të drejtat e shqiptarëve të Krahinës së Çamërisë. Senatori Smith, ka zhvilluar një debat shumë të gjatë, në

mbrojtje të të drejtave të shqiptarëve të krahinës së Çamërisë.

Kurse Këshilltari i stafit të Komitetit Amerikanë të Helsinkit Chadeick R.Gore, pyeti tre herë përfaqësuesit grek për problemin çam. Gjenocidi grek mbi shqiptarët e krahinës së Çamërisë është një gjenocid diabolik edhe i përbindshëm që nuk mund të mbulohet më me shoshën, pa shohë, të politikës ballkano-greke.

Çamët janë një popullsi vitale me kohezionin e tyre historik dhe shpirtëror, edhe, sido që të bëhet, nga politika e shtetit ballkano-grek, çamët kurrë nuk do të gjunjzohen, sepse kombi shqiptar nuk është gjunjzuar kurrë. Edhe çamët që i përkasin besimit ortodoks që jetojnë në Greqi, përball represionit shtetëror, brenda në familjet e tyre flasin gjuhën shqipe edhe nuk kanë për ta harruar kurrë gjuhën e tyre amtare. Sepse aq sa mund të mbaroj uji i detit, po aq mund të shuhet gjuha jonë shqipe. Çdo gjë që mund të bëjë sot politika ballkano-greke, kundra këtyre zhvillimeve, do të ngelet një tentativë mjerane.

Por duhet ta dijë edhe një herë politika e "arabëçinjëve" të Athinës Zyrtare, se Çamëria është tokë etnike shqiptare e patjetërsueshme, dhe çfarëdo vendimi që të merret në mënyrë shoviniste në dëm të interesave të saj, do të mbetet një problem i hapur edhe i mprehtë i kohës

ARNAVUTLUK'TA KOMÜNİZM SONRASI DİNLERİN YAYILMASI VE GELİŞMESİ

5.Bölüm

C- OSMANLILAR DÖNEMİ'NDE ARNAVUTLARDA DİNÎ HAYAT

Osmanlının, Arnavutluk'u fethetmesiyle, Arnavut dini haritası son halini almıştır. Katoliklik, merkez olarak İşkodra ile kuzeyde kalmıştır. İslâm her yere yayıldı, hatta Kosova'ya bile geçmiştir. Ortodokslar ise Shkumbin (orta Arnavutluk'ta bir nehir) nehrinin güney kısmında kalmışlardır, çoğunlukla Korça ve Gjirokastra bölgelerinde¹.

Osmanlı dönemi kendi içerisinde belli safhalara ayrılmalıdır ama biz dini hayatı ele alarak diğer yönler de nasıl etkilediğini anlarız. Başta İslâm dininin yayılması ile ilgili daha iyi bir fikir edinebilmek için, o zamana ait olan bazı istatistiklere bakalım.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru Arnavut şehirlerinde İslâm dininin benimseme yüzdeleri böyledir: İşkodra %100, Elbasan %79, Kruja %63, Berat %60, Dibra %51, Tepelena %50, Permeti %41². Köylerde ise renkli bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Genelde kuzey bölgelerinde Katoliklik ağır basmaktadır. Orta Arnavutluk'ta İslâm çoğunluk teşkil etmektedir. Ülke genelinde din değiştirme tablosu böyledir:

- Elbasan bölgesinde, Pulti Diocezinde, 1634 yılında 20 bin Katolik vardı. Otuz sene sonra bunların sayısı sadece 4.065 kişidir.

- Durres Diocezinde, 1649 yılında 14 bin Katolik vardı. 1653 yılında bunların sayısı

8 bine ve 1672 yılında 7 bin 25 kişiye düşmüştür.

- İşkodra bölgesinde, 1625 yılında 1.000 Katolik ailesi varken, 1644 yılında Katolik dinine mensupların sayısının ancak % 1 eski dininde olduğu kaydedilmektedir³. Vinçenc Zmajević'in,1703 yılına ait bir istatistik çizelgesi⁴.

Dioçezler	Köy sayısı	Katolik ev say.	Kişi	Ortodoks ev say.	Kişi	Müslüman ev say.	Kişi	İslâmlaşma %
İşkodra	109	1534	12700	37	330	1820	13773	49
Pulti (elbasan)	27	563	4546	-	-	49	642	12
Sapa (Zadrima)	52	1134	7971	-	-	268	2020	20
Lezha	69	1075	7645	-	-	170	958	12,5
Durresi	114	1043	8268	-	-	1198	8140	49

Yine XVIII. Yüzyılın 20'li yılların, şehirlerde İslâmlaşma çizelgesi:

Nahiye, Kaza, Şehir	Hıristiyan ev sayısı	Müslüman ev sayısı	İslâmlaşma
Kruja (Şehir)	-	309	100
Kurbın (Nahiye)	220	523	70
İshim (Kaza)	22	960	95
Tiran (Şehir)	-	147	100
Durres (Kaza)	18	554	97
Peqin (Şehir)	-	152	100
Peqin (Kaza)	-	407	100

¹ Basha, Ali, *Neper Gjurmjet e Islâmit*, s, 132

² Basha, Ali, *Neper Gjurmjet e Islâmit*, s, 263

³ Basha, Ali, *Neper Gjurmjet e Islâmit*, s, 272-273

⁴ Basha, Ali, *Islâmi ne Shqiperi Gjate Shekujeve*, s, 90 - 91

Ancak Katolik ve Ortodoks dinlerine karşı, ne devlet, ne de İslâm dinine mensup olan insanlar tarafından herhangi bir baskı uygulanmamıştır. Onlar din faaliyetlerini hür bir şekilde devam ettirebiliyorlardı. Papazlar Roma'da yetişir, kendi ülkesine gelir, hizmet edebiliyorlardı. Hatta bunlardan ülke genelinde büyük şair, düşünür vardır: Pjeter Budi, Frang Bardhi, Pjeter Bogdani gibi isimlerden bahsetmek mümkündür⁵. Hatta bunlara, Katolikliği yaymak için Roma'nın da yardımı vardı. Mesela Roma'da, papanın izniyle Arnavutça dilinde, Arnavut bir papaz olan Gjon Buzuku tarafından, 1555 yılında "Meshari" adlı kitap basılmıştır. Bu kitap Hıristiyan inancının temel ilkelerini içermektedir⁶. Bunlardan başka, yine Hıristiyanların dinilerindeki özgürlük ile ilgili Osmanlı padişahların çıkardıkları fermanlar vardır ve bu fermanlar günümüzde elimizdedir.

Mesela Hıristiyanların kendi mabetlerini inşa etme fermanı,⁷ kilisenin konumu ile ilgili ferman,⁸ Arnavutluk'ta dinler arası bir arada yaşama fermanı⁹ ve bunlar gibi nice fermanlar vardır. Bütün bu fermanlardan tek bir şey anlaşılır ki, o da Hıristiyanların dinlerinde son derece hür olduğudur. Bu tezi güçlendirebilecek başka bir unsur da, o zamanda inşa edilen ve günümüzde de var olan birçok kilise ve manastırların sayısı. Bunların sayısının yüzleri bulan, Osmanlı imparatorluğun Hıristiyan dindaşlarına karşı yaptığı tesamuh politikasının bir örneğini oluşturmaktadır ve bunlar ülkenin dört yanında yapılmıştır. Bunların bir kaçını zikredecek olursak: Dhiver (Sarande) 1604, Vllaho Goranxi (Gjirokaster) 1622, Voskopoje (Korçe) 1712 yıllarında inşa edilmiş kiliseler vardır. 1934 yılında civzit

İtalyan Albanolog Fulvio Cordignano, sadece 1887-1951 yılları arasında 257 kiliseyi sıralamaktadır.¹⁰ Bu asırlarda buralarda civzitler ve fransiskanlar de Arnavutluk'a gelip misyonerlik faaliyetlerinde bulunacaklardır. Fransiskanların papanın emriyle Arnavutluk'a geliş tarihi 1622 yılında olmuştur¹¹.

Katolik mezhebinin mensupları daha çok İşkodra ve onun üzerindeki bölgesinde buldukları için, Roma daha çok taraflarla ilgilenmiştir. İtalya'dan alınan destek ile XVII. Yüzyılda bu bölgelerde birkaç ilkokul açıldı. İlk bakışta bunların görevi insanlara Arnavutça dilini öğretmek iken¹², Katolik din adamları Katolikliğe davetlerini böyle sürdürüyordu. Katolikler bu asırlarda kendi dinlerine ait birçok eser yazdılar. En büyük teologlardan kitap yazan Gjon Buzuku, Pjeter Budi, Frang Bardhi, Leke Matranga gibi isimleri sayabiliriz. Arnavutluk Katolikleri Tivar başpiskoposluğuna bağlı idi. Arnavutluk'ta misyoner faaliyetleri de Roma'da kurulan "De Propaganda Fide" başkanlığından yönetiliyordu. İngiliz gezgin Mary Edith Durham, Arnavutluk'ta yaptığı gezisinden tuttuğu günlükte belirttiği başka önemli bir şey daha vardır ki, Katoliklerin en yoğun olduğu kuzey bölgesinde, insanlar, kilise emirlerinden fazla, "Kanuni i Leke Dugajinit" dediğimiz kanuna itibar ediyor¹³. Bu da, bir manada Katolik mensuplarında inancın ne kadar "köklü" olduğunu anlatmaktadır. Katolik köklü mimari de bu zamanda gelişmiştir ve bunu kiliselerin yapımından çıkarmak mümkündür. Hıristiyan mimarisinin en güçlü temsilcisi Onufridir¹⁴.

⁵ Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 113

⁶ http://www.shqiperia.com/tr/besimet_fetare.php

⁷ Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (T.İ.K.A), *Osmanlı İdari Yazışmalarında Hoşgörü*, DAJTİ basımevi, Tiran 2005, s, 369

⁸ T.İ.K.A, a.g.e, s, 356-358

⁹ T.İ.K.A, a.g.e, s, 395-397

¹⁰ http://sq.wikipedia.org/wiki/Religjioni_Krishter#Historia_e_Krishterimit_n.C3.AB_Shqip.C3.ABBriz

¹¹ D.İ.A, a.g.e, c.III., s, 387

¹² Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 113

¹³

<http://digital.library.upenn.edu/women/durham/albania/albania-II.html>

¹⁴ Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 116

Ancak kiliseler arasında her zaman bir rekabet olmuştur. Arnavutluk'ta Ortodoks-Katolik mensupların coğrafi sınırını *Durres-Elbasan-Diber-Shkup* çizgisi oluşturur¹⁵.

Diğer din mensupları gibi, Ortodoks din mensuplarının da Osmanlı hâkimiyetinde hakları vardı. Bir manada Ortodoks kilisesi, Katolik kilisesine göre daha çok kolaylığı vardı çünkü o, Fener Rum patrikhanesinden destekleniyordu, dolayısıyla Osmanlı devletinin gözünde daha sıcak olarak bakılıyordu. Ortodoks mensupları daha çok güney doğuda yaygındı. Osmanlı devleti bunlara haklarını vermişti ve kendilerine mahsus bir din hayatları vardı ama yine de metropolitenlere bağılıydılar. Sadece 1760–1799 yılları arasında 70 kilise yaptılar. 1710 yıllarından başlayarak birçok yerde büyük sayıda manastır inşa edildi. Bunların en meşhurlarından ve bugün de var olan manastırlardan Voskopoje, Apollonia, Himare, Poliçan manastırlarıdır. Ortodoksların en meşhur ve en önemli dini, kültürel, ilmi merkezi Voskopoja idi. XVIII. Yüzyılında bunun nüfusu yaklaşık 60 bin'dir. Şehrin 20 kilisesi, kütüphanesi ve matbaası ve bir de “Akademia e Re” (Yeni akademi) diye bir okulu da vardı¹⁶. Bu okulun önemli bir özelliği de, burada Yunanlar, Ulah, Romenler, Arnavutların beraber çalışmasıdır. Başta Peja ve Ohrid metropolitenine bağlı idi, sonra da 1767 yılında İstanbul patrikhanesine bağlandı Arnavut Ortodoks kilisesi. Burada en büyük tehlike olarak, kilise aracılığıyla, Arnavut halkını Yunanlaştırma ve Sırplaşma tehlikelerini görebiliriz¹⁷. Hatta Arnavut Ortodoksların Fener Rum patrikhanesine bağlanmaları çok iyi oldu çünkü eğer böyle bir şey olmamış olsa belki de Katoliklerin misyonerlik faaliyetlerinden dolayı, Arnavutluk'ta bir

Ortodoks kilisesi bulunmayacaktı. Burada, İstanbul patrikhanesi, bir koruyucu unsur olarak algılanılması lazım.¹⁸ Ortodoks mensuplarından da ülkesine ve dinine hizmet eden çok sayıda büyük adamlar çıkmıştır. Bunlardan Berat, Drinopol metropolitenleri büyük rol oynamışlardır. Ortodoks olan Grigor Gjirokastro, Yunan harfleriyle incilin tercümesini yapmıştır ve sonra da Konstandin Kristoforidhi'nin de tercümeleri yayılmıştır. Hatta bunlardan Joakim II., 1860–1863 ve 1873–1878 yılları arasında, Ekümenik sıfatıyla Fener Rum patrikhanesinin patrikliğini yapmıştır¹⁹.

Ortodoks ve Katoliklerden başka, Arnavutluk'ta bir de Yahudiler yaşamıştır. Yahudilerin Arnavutluk'ta yaşayışı Roma zamanına tekabül etmektedir. Sonra Osmanlı'nın burayı fethetmesiyle, XVI. Asırda Endülüs'ten Arnavutluk'a birçok Yahudi göç etmiştir. Berat, Durres, Elbasan ve Vlora'da yaşamaya başladılar.

XVI.-XVII. Yüzyılda Kastilian (Kastilya), Catalanian (Katalanya), Sicilian (Sicilya), Portuguese (Portekiz) ve Apulian sinagoglarını Arnavutluk'ta görmek mümkündür²⁰. Sahte Mesih Sabatay Sevi 1672 yılında sultan'ın emriyle Arnavutluk'a sürgün edilmiştir. Bazı kaynaklar Berat veya Ülgün'e sürgüne edildiği nakletmektedir. Ama çoğunluk olarak, Ülgün'e sürüldüğü savunulmaktadır. Orada “The Mystery of Faith” adlı kitabını yazmıştır ve 1676 yılında burada ölmüştür.²¹ Yahudiler, Arnavutluk'ta çok küçük gruplar halinde yaşamışlar ama diğer ülkelerdeki gibi, burada belli bir oluşum yapma gayretinde bulunmamışlardır. 1685 yılında Osmanlı-Venedik çatışmasıyla, Vlora şehrinde

¹⁵ Basha, Ali, *Neper Gjurmët e Islâmit*, s, 127

¹⁶ <http://www.ortodoxalbania.org/Shqip/histori/BH%20Book3.htm>

¹⁷ Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 117

¹⁸ Nesimi, Qani, a.g.e, s, 71–72

¹⁹ Benlisoy, Yorgo, Macar, Elçin, a.g.e, s, 149

²⁰ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjwalbania.html>

²¹ Küçük, Abdurrahman, *Dönmeler Tarihi*, Rehber Yay, Ankara 1990, s, 375–379

bulunan Yahudi toplumu uzaklaşmış veya gitmiştir. Tepe delenli Ali Paşa bunlara karşı sıcak bir yönetim sergilemediği diye söylenmektedir²².

Osmanlı döneminde, Arnavutluk'ta bir de tarikatlar işlev görmüştür. Bunlar Sa'di, Rufai, Halveti ve Bektaşî tarikatlarıdır. Sa'di tarikatı Arnavutluk'ta XVII. Yüzyılında, Kırımdan gelen Demir Han tarafından kurulduğu söylenir. Horasanlı olan Şeyh Hüseyin Tuusi, Demir Hanı Arnavutluk'a gönderdiği söylenir. O da Arnavutluk'a gelmiş, evlenmiş ve orada kerametler göstererek Sa'di tarikatının kuruculuğunu yapmıştır. Burada, Tomorr (Berat şehrine yakın bir dağ) dağında türbeler yapmış ve günümüzde de bu yerde her sene ağustos ayında burada kurbanlar kesilmektedir²³.

Halveti tekkesi de Arnavutluk'ta yayılmıştır. Halveti tarikatının Arnavutluk'a yayılışı, XIV. Asrın sonlarına ve XV. Asrın başlarına tekabül etmektedir. Tarihçilere göre, Halvetiliğin yayılmasında en etkili insan, bu tarikatının şeyhi olan Zümbül Ziyani'nin en önemli öğrencilerinden olan Yakup efendi'dir. En çok Arnavutluk'un güney taraflarında yayılmıştır. Hatta Evrenoz Bey tarafından, I. Sultan Beyazid'in emriyle 1390 yılında bir tekke kurulduğu bile söylenmektedir²⁴. Kosova, Makedonya ve Arnavutluk'ta bir zamanlar toplam 204 Halveti tekkesi bulunduğunu anlatan Arnavut halveti tekkesi mensubu, şeyh Muammer Pazarı, Tiran'daki tekkenin 400 yıllık söylüyor. Tekkenin kapısında yer alan "Alevian" kelimesini merak edip sorulduğunda, "bütün tarikatların piri Hz. Ali'dir. O yüzden hepimiz aleviyiz" cevabını alırız. Şeyh muammer Pazarı'ye göre tiran'da en çok Halveti, daha sonra Bektaşî, Kadiri,

Rufai ve Sa'di mensupların bulunduğunu ifade etmektedir.²⁵

Halveti Tekkesi

Osmanlı'nın buralara gelmeden önce de Arnavutluk'ta İslâm mistisizmin izleri vardır ve bunlar halkın hayatında önemli bir rol oynadılar. Bunlar evliya Çelebi'nin *seyahatname*'sinde de anlatılmaktadır. Genelde XV. Ve XVI. Asırlar, tekkelerin büyük sayıda yapıldığı ve tarikat hayatının parlama devrini oluşturmaktadır²⁶. Bektaşilik ise XIII. Asırda yayıldığı diye söylenmektedir. En çok Anadolu'da ve ondan sonra Balkanlarda, özellikle de Arnavutluk'ta çoğunlukta yayılmıştır²⁷.

²²

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/vjwalbania.html>

²³ Basha, Ali, *Neper Gjurmjet e İslâmit*, s, 234

²⁴ Basha, Ali, *Neper Gjurmjet e İslâmit*, s, 232

²⁵ Küçük, Murat, *Bir Nefes Balkan*, Horasan yay, İstanbul 2006, s, 123–124

²⁶ BASHA, Ali, *Neper Gjurmjet e İslâmit*, s, 448–449

²⁷ Osmangazi Belediyesi, *a.g.e*, s, 22

SERVIAN ARMY LEFT A TRAIL OF BLOOD

Thousands of Men, Women, and
Children Massacred in March to
Sea. Say Hungarian Reports.

EXECUTIONS A DAILY SPORT

Terrible Atrocities the Result of De-
liberate Policy to Extermi-
nate Moslems.

Special Cable to THE NEW YORK TIMES.

LONDON, Tuesday, Dec. 31.—A Budapest dispatch to The Daily Telegraph gives details of atrocities in Albania and elsewhere, as contained in reports gathered for the Austro-Hungarian authorities. The correspondent says:

"On the march through Albania to the sea the Servians did not only treacherously murder and execute armed Albanians, but their beast-like cruelty did not stop at falling upon unarmed and defenseless persons, old men and women, children and infants at the breast.

"The Servian officers, intoxicated by their victory, declared that the most effectual pacification of Albania would be the total extermination of the Mohammedan Albanians. This mot d'ordre was quickly adopted by the Servian Army of occupation and put into practice.

"Between Kumanova and Uskub some 3,000 persons were done to death. Near Pristina 5,000, exclusively Arnauts, fell beneath the hands of the Serbs, not in honorable fight, but by unjustifiable murder.

"To carry out these crimes the maddened soldiers even invented new methods of cruelty to satisfy their lust for blood. In many villages all the houses were set afire, and as the unfortunate inhabitants fled before the flames they were shot down like rats. Men were shot in the sight of their wives and children, and afterward the helpless women were forced to watch their children literally carved to pieces with bayonets.

"Executions were the daily diversion of the Servian soldiers. In every house in which arms were found all the inhabitants were killed, being shot or hanged. On single days as many as thirty-six executions took place.

"Executions were the daily diversion of the Servian soldiers. In every house in which arms were found all the inhabitants were killed, being shot or hanged. On single days as many as thirty-six executions took place.

"The former Secretary of Premier Pasitch, Herr Tomiatch, says that during a journey from Pristina to Ipek he saw nothing, but villages burned to the ground. The wayside was lined with gallows, from which the bodies of Albanians hung. The road to Diakowitza was like a "gallows alley."

But the tale of the atrocities which were perpetrated in Albania was by no means exhausted. The deeds done in Prilep, Kossovo, Weschitza, it is said, exceed everything which the Albanians had to suffer under Turkish rule.

An Albanian of note, who fled from Prishtine to Graz, in Styria, and who studied in Austria as a youth, relates the following story:

"Whoever denounced an Albanian to the Servians was sure the man would be shot. It happened repeatedly that persons who owed money to Albanian Mohammedans informed on them, designating them as traitors. They were invariably hanged and the debtor was enabled to purchase the house and farm of the victim at an absurdly low price.

"In Uskub unarmed Albanians were simply shot down by the Servian officers in the street, and if only a hunting knife was found in a house the owner was shot, no mercy being shown."

At Verisovitch the Servian Commander invited the fugitives to return and lay down their arms. After they had done this 400 persons were cut down. In the whole of Verisovitch only half a dozen Mohammedan families were left alive.

At Pana the Serbs killed their prisoners, while at Varos and Pristina the population was slaughtered.

The Servian officers themselves say they hunted out the Albanians, and one officer boasted that he shot down nine Albanians in one day.

Even outside the boundaries of Albania the Servian soldiers perpetrated all kinds of atrocities. In the fortress of Nish, where many Turkish prisoners were brought, tragic scenes occurred. A man was trampled to death there for insubordination.

A doctor of the Red Cross says:

"Wherever the Albanians were found they were slain without mercy. Women, children and old men were not spared. I saw villages in flames in old Servia every day.

"Near Kratovo Gen. Stefanovitch placed hundreds of prisoners in two rows and had them shot down with machine guns.

"Gen. Zivkovitch had 950 Albanian and Turkish notables killed near Sienitzza because they opposed his progress."

JA ILAHI TY TE BOJIM SHUMË RIXHA

SHEJH ABDUL MALIK HILMI
(1865 - 1928)

**Ja ilahi ty te bojim shumë rixha
Gjithe pej arshit durt i kemi bojim dua
Hiqna terrin hem gafletin rabena
Drit ne zembar kallna pash gjith enbija.**

**Dogri udhen na ta shohim e huda
Shashkinllak shumë e hutim kem mjer
te na
Sendin e mirë fort e keq shohim aq sana
Sendin e mirë fort keq shohim bahtana.**

**Gjithe te kqija po punojim pa ja da
S'kemi marre pej resultat mustafa
Emrin e hakit spo bon kush e da
Sall me emen turk mu bo sa hije ka.**

**Eni turk njo te bohem t'kajim na
Nat e dit duhet me kajt ej Hilmija**

The New York Times

Published: December 31, 1912

Ebru, İsmail Dünder Ebru Galerisi'nden alınmıştır. (www.suyuzu.com)

www.muslumanarnavutluk.com

"Müslüman Arnavutluk'un Haftalık Bülteni Muştı" hiçbir ticari gaye gütmeyen ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.